

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตโดยใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดขอนแก่น ปากฎผลการวิจัยและข้อเสนอแนะดังนี้

5.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการสอนที่ประสบโดยครูผู้สอน จากการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดขอนแก่น

5.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

5.2.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้สอนประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดขอนแก่น ในปีการศึกษา 2537 จำนวน 23 อำเภอ 1,086 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 3,695 คน

5.2.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาจังหวัดขอนแก่น ในปีการศึกษา 2537 จำนวน 10 อำเภอ 120 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 360 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบ Multi-Stage Sampling

5.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ในด้านต่างๆ

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการสอน โดยใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ซึ่งครอบคลุมถึงปัญหาการดำเนินงาน 4 ด้าน จำนวนทั้งหมด 53 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended) ใช้เกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาในแต่ละด้าน

5.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งด้วยตนเองและทางไปรษณีย์ จากครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 360 ฉบับ ได้รับคืนทั้งสิ้น 330 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 91.66

5.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ดังนี้ คือ

1. วิเคราะห์สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการหาค่าร้อยละ และเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง
2. วิเคราะห์ปัญหาการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ในด้านต่างๆ โดยการนำมาหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง
3. ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหามาจัดเรียงลำดับความสำคัญตามความถี่ แล้วนำเสนอในรูปตาราง

5.6 สรุปผลการวิจัย

5.6.1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง

ครูผู้สอนประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดขอนแก่น ส่วนใหญ่เป็นหญิงร้อยละ 65.28 โดยเฉลี่ยอายุ ระหว่าง 36-45 ปี อายุราชการในการทำงานอยู่ระหว่าง 11-15 ปี จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 72.42 และได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้นในการสอน โดยการประชุมอบรมในหน่วยงานของครูผู้สอน ตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เป็นส่วนใหญ่

5.6.2 ปัญหาการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยส่วนรวมพบว่า ครูผู้สอนประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น มีปัญหาในการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้นในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน คือ ด้านนโยบาย และแผนงานการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ในการสอน ด้านความรู้ ความเข้าใจในการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้นในการสอน, ด้านการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและด้านการสนับสนุนการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ในการสอน พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน

5.6.2.1 ด้านนโยบายและแผนงานการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตโดยส่วนรวม พบว่าครูผู้สอนมีปัญหามีอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูผู้สอนมีปัญหาด้านนโยบายและแผนงานการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ในการสอนอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงตามลำดับดังนี้

- (1) มีปัญหาเกี่ยวกับแผนงานการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ในการสอน
- (2) มีปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายและเป้าหมายของโรงเรียนในการพัฒนาการสอน
- (3) มีปัญหาเกี่ยวกับระยะเวลาในการกำหนดนโยบาย และแผนงานการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้นในการสอน
- (4) มีปัญหาเกี่ยวกับนโยบายการจัดครูเข้าสอน

5.6.2.2 ด้านความรู้ความเข้าใจในการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยส่วนรวมพบว่า ครูผู้สอนประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ครูผู้สอนมีปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจในการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับดังนี้

- (1) มีปัญหาเกี่ยวกับความเข้าใจในกระบวนการในการจัดทำแผนการสอน ที่เป็นทักษะกระบวนการ 9 ขั้น
- (2) มีปัญหาเกี่ยวกับความสามารถในการวิเคราะห์จุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชา
- (3) มีปัญหาเกี่ยวกับการเลือกเนื้อหาที่จะสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น
- (4) มีปัญหาเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ที่จะนำมาจัดกิจกรรมการสอน
- (5) มีปัญหาเกี่ยวกับความเข้าใจวิธีการในการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น

(6) มีปัญหาเกี่ยวกับความเข้าใจในการเลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น

(7) มีปัญหาเกี่ยวกับความเข้าใจในหลักการ และจุดมุ่งหมายของหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533

(8) มีปัญหาเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในการเขียนจุดประสงค์นำทาง

(9) ไม่เข้าใจจุดประสงค์ของการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น ในการสอน

(10) มีปัญหาเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในการวัดผลประเมินผล หลังการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น

(11) มีปัญหาเกี่ยวกับความรู้ในการผลิตสื่อการสอนโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น

(12) มีปัญหาเกี่ยวกับความรู้ในการเลือกและใช้สื่อการสอน

5.6.2.3 ด้านการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยส่วนรวมพบว่า ครูผู้สอนประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูผู้สอนมีปัญหาด้านการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับดังนี้

(1) มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมให้นักเรียนรู้จักการวางแผน และกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ

(2) มีปัญหาเกี่ยวกับความสามารถในการจัดทำแผนการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการ 9 ชั้น

(3) มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์วิจารณ์

(4) มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมที่ฝึกให้นักเรียนคิดอย่างเป็นระบบ

(5) มีปัญหาเกี่ยวกับเวลาในการทำอุปกรณ์การสอนใช้เอง

(6) มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมให้นักเรียนสร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย

(7) มีปัญหาเกี่ยวกับการฝึกให้นักเรียนรู้จักประเมินระหว่างปฏิบัติ

(8) มีปัญหาเกี่ยวกับการฝึกให้นักเรียนรู้จักแก้ปัญหาเมื่อเจอปัญหา

(9) มีปัญหาเกี่ยวกับความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่เน้นทักษะกระบวนการ 9 ชั้น

(10) มีปัญหาเกี่ยวกับเวลาในการเตรียมการเรียนการสอนที่ใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น

(11) มีปัญหาเกี่ยวกับความสามารถในการสอนเนื้อหา ตามแผนการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการ 9 ชั้น

(12) มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมให้นักเรียนตระหนัก

(13) มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมให้นักเรียนประเมินทางเลือก

(14) มีปัญหาเกี่ยวกับการฝึกให้นักเรียนปฏิบัติจริงตามแผนที่วางไว้

(15) มีปัญหาเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลให้ครอบคลุมทุกจุดประสงค์

(16) มีปัญหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน จากแบบเดิมเป็นแบบใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น

(17) มีปัญหาเกี่ยวกับการให้ความสำคัญของการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้นของครู

(18) มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมให้นักเรียนทำงานอย่างเป็นระบบ

(19) มีปัญหาเกี่ยวกับการใช้เวลาในการวัดผลประเมินผลมาก

(20) มีปัญหาในการจัดหาสื่อการสอนที่เหมาะสม

(21) มีปัญหาเกี่ยวกับการฝึกให้นักเรียนติดตามตรวจสอบผลงาน และปรับปรุงแก้ไขงานให้ดี

(22) มีปัญหาเกี่ยวกับจำนวนนักเรียนมาก

(23) มีปัญหาเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดกิจกรรม โดยเน้นทักษะกระบวนการ 9 ชั้น

(24) มีปัญหาเกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์การสอนที่มีในท้องถิ่น

(25) มีปัญหาเกี่ยวกับการควบคุมชั้น

(26) มีปัญหาเกี่ยวกับความร่วมมือของนักเรียนต่อกิจกรรมโดยเน้นทักษะกระบวนการ 9 ชั้น

(27) มีปัญหาเกี่ยวกับเวลาในการติดตามผลการเรียน

5.6.2.4 ด้านการสนับสนุนการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตโดยส่วนรวมพบว่าครูผู้สอนประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดขอนแก่น มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูผู้สอนมีปัญหาด้านการสนับสนุนการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต อยู่ในระดับมาก 3 ข้อ เรียงลำดับดังนี้

(1) มีปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณของโรงเรียน ในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

(2) มีปัญหาเกี่ยวกับความเพียงพอของสื่อประกอบการสอน

(3) มีปัญหาเกี่ยวกับการได้รับการนิเทศ จากผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น

และพบว่ามีปัญหาด้านการสนับสนุนการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง 7 ข้อ เรียงตามลำดับดังนี้

(1) มีปัญหาเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เกี่ยวกับการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น

(2) มีปัญหาเกี่ยวกับการนิเทศติดตามผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่เน้นทักษะกระบวนการ 9 ชั้น

(3) มีปัญหาเกี่ยวกับการประสานงานกับหน่วยงานอื่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสอน

(4) มีปัญหาเกี่ยวกับคู่มือเอกสารที่จะค้นคว้าในการจัดกิจกรรมการสอนมีน้อย

(5) มีปัญหาเกี่ยวกับความร่วมมือของคณะครูในโรงเรียนในการผลิตสื่อการสอน

(6) มีปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมและการสนับสนุนจากผู้บริหาร

(7) มีปัญหาเกี่ยวกับความร่วมมือจากคณะครูอาจารย์ในโรงเรียนในการเขียนแผนการสอน

5.6.3 ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยใช้กระบวนการ 9 ชั้น ของครูผู้สอนโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดขอนแก่น

สำหรับข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้นของครูผู้สอน คือ ควรกำหนดนโยบาย และแผนงานการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น โดยครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ร่วมกับคณะครูทั้งหมดในโรงเรียน โดยกำหนดให้สอดคล้องกับหลักการและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) และให้ตรงกับสภาพ

ปัญหาในปัจจุบันให้มากที่สุด พร้อมกำหนดระยะเวลาในการวางแผนให้แน่นอน โดยกำหนดเป็นแผนประจำปี หรือประจำภาคเรียน

สำหรับปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้นของครูนั้น ควรจัดอบรมสัมมนาครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตทุกๆ ปี โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร ฉบับปรับปรุง 2533 แนะนำวิธีสอนใหม่ๆ ที่ใช้ได้กับการสอน โดยเน้นทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ฝึกการเขียนแผนการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น และมีการสาธิตวิธีสอนให้ดูพร้อมทั้งให้ครูได้ปฏิบัติการสอนในระหว่างการจัดอบรมด้วย

ด้านการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ในการจัดกิจกรรมการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ครูผู้สอนแนะนำว่า ควรสอนโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ให้เด็กได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองใช้สื่อการสอนให้มาก เพื่อกระตุ้นให้เด็กอยากรู้ อยากเรียน จัดกิจกรรมการสอนให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและพยายามใช้สื่อการสอนที่มีในท้องถิ่น

สำหรับการสนับสนุนการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ครูผู้สอนเสนอแนะว่า ควรให้การสนับสนุนด้านสื่อการสอนที่เหมาะสมกับวัยให้มากที่สุด โดยให้หน่วยงานจากสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติจัดซื้อสื่อและวัสดุอุปกรณ์ให้แก่โรงเรียนให้เพียงพอตามความต้องการ

5.7 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ครูผู้สอนประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตดังนี้

1) ส่งเสริมการเพิ่มพูนความรู้โดยการประชุมสัมมนา อบรมทางด้านวิชาการ โดยเน้นเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดทำแผนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ที่เน้นทักษะกระบวนการ 9 ขั้น และความรู้ที่จำเป็นสำหรับใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวอย่างต่อเนื่อง ในหัวข้อต่อไปนี้

- 1.1) การวางแผนงานการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้นในการสอน
- 1.2) กระบวนการในการจัดทำแผนการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการ 9 ขั้น
- 1.3) การวิเคราะห์จุดประสงค์ และคำอธิบายรายวิชา
- 1.4) การเลือกเนื้อหาที่จะสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น
- 1.5) วิธีการนำทักษะกระบวนการ 9 ขั้น มาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

1.6) การจัดกิจกรรมให้นักเรียนรู้จักวางแผนและกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ

1.7) การจัดกิจกรรมให้นักเรียนรู้จักวิเคราะห์วิจารณ์

1.8) การจัดกิจกรรมให้นักเรียนสร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย และรู้จักประเมินระหว่าง
การปฏิบัติ

2) ส่งเสริมการเพิ่มประสบการณ์ให้กับครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยให้มี
การศึกษาดูงานทางการศึกษากับโรงเรียนที่เป็นตัวอย่างการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริม
ประสบการณ์ชีวิตที่ใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น

3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ควรจัดทำคู่มือ
เอกสารหลักสูตร เอกสารเผยแพร่ที่มีตัวอย่างแผนการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการ 9 ขั้น เพื่อ
สนับสนุนให้ครูมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถนำหลักสูตรได้อย่างถูกต้อง

4) ควรส่งเสริมและสนับสนุนศึกษานิเทศก์กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ได้มีความรู้
ความเข้าใจอย่างถูกต้องและสามารถนิเทศการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ในการสอนกลุ่มสร้างเสริม
ประสบการณ์ชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง

5) ศึกษานิเทศก์ ควรมีการนิเทศติดตามดูแลอย่างใกล้ชิด และต่อเนื่อง เพื่อให้ครูสามารถใช้
ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตได้อย่างถูกต้อง และมี
ประสิทธิภาพ

6) งบประมาณ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับครูประถมศึกษา เพราะครูมีรายได้น้อย ดังนั้น
กระทรวงศึกษาธิการ ควรจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนอย่างเพียงพอ เพื่อใช้ผลิตสื่อและอุปกรณ์
การเรียนการสอน และเป็นสวัสดิการสำหรับครู เมื่อมีการจัดการอบรมสัมมนาเพื่อเพิ่มพูนความรู้

5.8 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรทำการวิจัยเรื่องปัญหาการนิเทศและติดตามการใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ในการ
สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

2) ควรทำการศึกษาถึงการจัดทำและการใช้แผนการสอนที่เน้นการใช้ทักษะกระบวนการ 9
ขั้นในการสอน ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ และในแต่ละระดับชั้น เพื่อพัฒนาการใช้ทักษะกระบวนการ
9 ขั้น ในการสอนของครูในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ และในแต่ละระดับชั้น

3) ควรทำการวิจัยในเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
โดยใช้ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ในโรงเรียนประถมศึกษา โดยใช้เทคนิคการสังเกตและการสัมภาษณ์

